

Kai kurios pastabos apie Lenkijos mokyklose naudojamus geografijos vadovėlius ir atlasus bei juose esančius duomenis apie Lietuvą ir lietuvius

Teko peržiūrėti du geografijos vadovėlius skirtus gimnazijos pirmiems ir antriems mokymosi metams ir du atlasus. Vienas jų skirtas gimnazijoms visam mokymosi laikui, antras – licėjams - skirtas Pasauliui ir Lenkijai.

Vadovėliai gimnazijoms

1. G. Chmielewska, W Chmielewski. Geografia 1 d. 2007 m. Pedagoginė leidykla Operon, Gdynia.

Vadovėlis sudarytas iš 2-jų dalių. **Pirmai daliai „Geografijos pagrindams“ skirta 40 psl., antrai – „Žydroji planeta“ – 120 psl. Pirmoje dalyje** aprašoma geografijos mokslo trumpa istorija, jos žinių šaltiniai, grafinis geografinių duomenų vaizdavimas, geografinė išvyka į aplinką, žemėlapių skaitymas, kelionė su žemėlapiu, kartografinis tinklelis ir kt.

Antroje dalyje aprašoma Žemė kaip planeta, laiko juostos, Žemės sferos: litosfera, atmosfera, hidrosfera, pedosfera, biosfera, antoposfera. Ypač plačiai aprašytas planetos klimatas, vidaus vandenys, atskiri jų elementai, pateikta daug iliustracijų.

Vadovėlio tekstas papildomas geros kokybės foto nuotraukomis, blokdiagramomis, atskirų teritorijų žemėlapiais, schemomis, lentelėmis. Gausios ir įvairios iliustracijos padeda geriau suprasti teorinį tekstą, daro vadovėlį įdomų ir patrauklų, geriau suprantamą.

Apie Lietuvą gimnazijoms skirtame geografijos pirmos dalies vadovėlyje nerašoma.

2. G. Chmielewska, W Chmielewski. Geografia 2 d. 2008 m. Pedagoginė leidykla Operon, Gdynia.

Šis vadovėlis skirtas **antrai gimnazijos klasei** ir pašvęstas atskirų kontinentų geografiniam aprašymui. Juos aprašant kalbama apie gamtines sąlygas, gyventojus, ūkį. Plačiau

aprašomos atskirų kontinentų svarbiausios valstybės, kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Brazilija, Kinija, Indija, Japonija ir kitos.

Daugiau vietos vadovėlyje skiriama Europos kontinentui. Čia be bendro įprasto geografinio aprašymo plačiau kalbama apie Didžiąją Britaniją, Prancūziją, Pietų Europą, Beniliukso kraštus, Skandinaviją, Vidurio Europą.

Nedidelis skyrelis šiame vadovėlyje skirtas Lenkijos kaimynams tarp jų ir Lietuvai. Jai teko vienas puslapis t.y. tiek pat, kaip Baltarusijai, Ukrainai ir daugiau negu Čekijai, Slovakijai, Vokietijai.

Aprašant Lietuvą pateikiamos svarbiausios žinios apie šalį: pavadinimas, plotas, gyventojų skaičius, piniginis vienetas, vėliava, primenama bendra Lietuvos ir Lenkijos praeitis. Labai trumpai kalbama apie gamtines sąlygas, žemės turtus, pramonę, žemės ūkį. Primenama, kad Ignalinos atominė elektrinė gamina apie 80 % šalyje gaunamos elektros energijos. Paminėta, kad Lietuva su kaimynais – lenkais, latviais ir estais planuoja iki 2015 metų pastatyti naują atominę elektrinę. Nevisiškai teisinga, kaip rašoma, kad Lietuvai turint atominę elektrinę nereikia kitų energetinių išteklių.

Diagramoje pateikta Lietuvos gyventojų 2001 metų surašymo tautinė gyventojų sudėtis. Primenama, kad lenkai sudaro didžiausia (6,7 %) tautinę gyventojų mažumą Lietuvoje.

Kaip ir pirmoji dalis, taip ir ši gausiai iliustruota. Daug bendrų ir regioninių žemėlapių, informatyvių foto nuotraukų, diagramų, schemų ir lentelių.

Atlasai

1. „Atlas geograficzny gimnazjum“ 2005 m. Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Atlasas skirtas trims gimnazijoje mokymosi metams. Jis apima visas geografijos mokymosi sritis: pradedant Žeme kaip planeta ir baigiant dabartinėmis globalinėmis problemomis. Daug vietos skiriama atskiriems gamtinės geografijos komponentams – reljefui, klimatui, vandenims, kraštovaizdžiams ir kitiems.

Plačiau atlase pavaizduoti gyventojai, jų paplitimas, natūralus prieaugis, rasės, kalbos, religijos. Išradingai kartografiškai parodyti žmonių veiklos rezultatai: įvairios pramonės šakos, bioprodukcinis ūkis, transportas, prekyba, turizmas ir kitos. Visa tai pateikta ne tik

įvairaus mastelio žemėlapiuose, bet ir geros kokybės foto nuotraukose, įvairios formos pjūviuose ir diagramose bei kartoschemose.

Kontinentams: Amerikai, Afrikai, Australijai skirtuose žemėlapiuose pavaizduotos gamtinės sąlygos, ūkis, kraštovaizdžiai, politinis suskirstymas. Azijai skirti ne tik bendri kontinento, bet ir regioniniai žemėlapiai. Dar detaliau parodyta Europa. Čia be bendrų žemėlapių, parodytos atskiros kontinento dalys arba didesnės valstybės kaip Prancūzija, Ispanija, Rusija ir kitos.

Nemaža žemėlapių ir foto nuotraukų skirta Lenkijai. Šiame skyriuje be įprastų, tradicinių žemėlapių skirtų gamtinei aplinkai gyventojams ir ūkiui yra ir tokie specifiniai žemėlapiai kaip paviršiaus suskaidymas, tektonika, stratigrafija, požeminiai vandenys, aplinkos degradacija, Lenkijos sienų kaita, lenkų paplitimas pasaulyje ir kiti. Keletas žemėlapių iliustruoja atskirų Lenkijos dalių kraštovaizdžius.

Atlasas baigiamas žemėlapiais skirtais dabartinėms globalinėms problemoms. Čia yra aplinkos degradacijos, saugomų teritorijų, gyvenimo trukmės, analfebetizmo, karinių konfliktų ir kiti žemėlapiai. Juos papildo gausios diagramos ir foto nuotraukos.

Atlasas gimnazijoms parengtas originaliai metodiniu požiūriu, labai informatyvus. Jį sudaro geros kokybės 150 žemėlapių, 200 foto nuotraukų. Tai lyg mini geografinė enciklopedija, puiki gerai iliustruota priemonė papildanti geografijos vadovėlius.

Pastebėti trūkumai nedideli, susiję su didžiule grafinio darbo apimtimi ar duomenų trūkumu. Pvz. 62 puslapyje kur parodyta didžiausi Europos oro uostai iš trijų Baltijos šalių parodytas tik Vilnius. Tuo tarpu Ryga – didesnės apimties oro uostas nepažymėtas. Kartais nevisai tiksli atskirų geografinių objektų lokalizacija.

* * *

Lietuvos Respublikos teritorija atlase nėra plačiai pavaizduota. Visa Lietuva ar jos dalis parodoma nagrinėjant Europą kaip kontinentą 60-63; 68; 70; 72; 75 psl. ir Lenkijos Respublikos teritoriją – 74-99 psl. Visuose žemėlapiuose, išskyrus 99 puslapį, miestų, upių, ežerų pavadinimai užrašomi tik lenkiška transkripcija – Kowno, Szawle, Palaga, Niemen, Niewiaża ir kt.

Tik 99 psl. miestų pavadinimai užrašyti lenkiška ir lietuviška transkripcija – Olita – Alytus, Preny – Prienai, Kozlova Ruda – Kazlų Rūda. Dažniausia lenkiška transkripcija užrašoma viršuje, lietuviška skliausteliuose – apačioje. Tačiau Kudirkos

Naumięstis – Wladyslawów – priešingai. Upių ir ežerų pavadinimai ir šiame žemėlapyje rašomi tik lenkiška transkripcija – J.Dus, J.Żuwinty, Merczanka, Cesarka ir kt.

2. „Atlas geograficzny – liceum. Świat.“ Polska. 2007 m. Wydawnictwo Szkolne PWN Demart.

Atlasas sudarytas iš 4 dalių.

Pirmoje dalyje plačiai ir turiningai parodyta Pasaulio gamtinės sąlygos: paviršius, kraštovaizdis, klimatas, augalija, gamtos apsauga, aplinkos degradacija, ūkis, jo svarbiausios šakos. Keletas žemėlapių skirta gyventojams, komunikacijoms, turizmui.

Antra dalis skirta visapusiškam Lenkijos gamtinių sąlygų, gyventojų, ūkio parodymui. Tai atliekama bendruose visai Lenkijai žemėlapiuose. Be įprastų šiam tikslui žemėlapių yra žemėlapiai, kuriuose parodyta lenkų paplitimas pasaulyje, diplomatiniai ryšiai, turistų atvykimas ir išvykimas iš Lenkijos ir kt.

Detalaus mastelio bendro pobūdžio žemėlapiuose parodyti atskiri Lenkijos regionai bei didesni ir įdomesni miestai ir jų apylinkės. Tokie žemėlapiai tinka naudoti praktinėm išvykom į miestus ir jų apylinkes.

Trečioji atlaso dalis skirta atskiriems kontinentams. Juose gausu įvairaus mastelio žemėlapių skirtų gamtinėms sąlygoms, gyventojams, ūkiui. Atskiri žemėlapiai skirti atskiriems regionams ir didesnėms valstybėms – Prancūzijai, Ispanijai, Kinijai, Japonijai ir kitoms.

Ketvirtą dalį sudaro alfabetinis Lenkijos ir Pasaulio esančių atlase vietovių sąrašas, geografinių duomenų lentelės skirtos įvairiems geografiniams objektams. Tai pasaulio valstybės su pagrindiniais gyventojų ir ūkio duomenimis, duomenys apie didžiausias upes, ežerus, vandens saugyklas, vulkanus, klimatinius rodiklius, žemės ūkio kultūrų derlius, pramonės gamybą, transportą ir daug kitų. Pabaigoje analogiškai duomenys pateikiami ir apie Lenkiją.

Atlase dominuoja skirtingo mastelio žemėlapiai, nedaug schemų ir diagramų, foto nuotraukų iš viso nėra. Tai priešingybė geografiniam atlasui, kuris skirtas gimnazijoms.

Apie Lietuvą žinių nėra daug. Visa Lietuva arba dažniausia jos pietvakarinė dalis parodama žemėlapiuose skirtuose Lenkijai ir Europai. Lenkijai skirtuose žemėlapiuose pietvakarinė Lietuvos dalis parodyta žemėlapiuose esančiuose 36-48, 58, 77 puslapiuose. Europai skirtuose žemėlapiuose Lietuva ir kai kurie jos miestų ir hidro objektų pavadinimai užtinkami 99-103 puslapiuose. Dažniausiai tuose žemėlapiuose tik du

pavadinimai – Litwa ir Wilno. Visuose Lietuvą liečiančiuose žemėlapiuose pavadinimai rašomi tik lenkiška transkripcija – Kowno, Olita, Wilia, J. Dus ir kt.

Statistinių duomenų skyrelyje tarp kitų valstybių, 175 puslapyje yra ir Lietuva. Čia pateikti kai kurie duomenys apie gyventojus ir ūkio struktūrą, kaip gyventojų skaičius, tankumas, natūralus prieaugis, bedarbystė ir kt.

Išvados

1. Recenzuoti vadovėliai yra gero dalykinio ir metodinio lygio, pakankamai gerai iliustruoti.
2. Lietuvai antrų metų gimnazijos vadovėlyj, kalbant apie Lenkijos kaimynus, vietos skirta nedaug. Jai tenka vienas puslapis, tačiau tiek pat kaip Baltarusijai ar Ukrainai, ir net daugiau negu Slovakijai ar Vokietijai.
3. Atlasai labai informatyvūs, ypač skirtas gimnazijoms. Tai lyg mini geografinė enciklopedija, gerai papildanti vadovėlių tekstą.
4. Lietuvos teritoriją liečiančiuose žemėlapiuose gyvenamų vietų ir hidro objektų pavadinimai dažniausia rašoma tik lenkiška transkripcija.

Pasiūlymai

1. Lietuvos teritorijoje esančių pavadinimų rašymą suvienodinti, kad visuose vieno atlaso žemėlapiuose jie būtų užrašomi vienodai.
2. Miestų, upių, ežerų ir kitų objektų pavadinimus rašyti dviguba transkripcija (lietuvių – lenkų) arba naudoti lietuvišką kaip daro kitų šalių kartografsai ar kaip rašoma praktikos tikslais Lenkijoje išleistuose žemėlapiuose.
3. Skirti lėšų geografijos vadovėlių lietuvių tautinės mažumos mokykloms Seinų – Punsko krašte, apie Lietuvą ir šį kraštą, naujai laidai.